

rattuna pakolla muodostettuihin valtiontiloihin. Siksi jopa Stalinin aikana siedettiin omapäistä määräysten vastustakin toimintaa.

Alkujaan kirjan piti olla paljolti tekijän isovanhempien Clas Collanin ja Laina Paajasen henkilötarina. Aineiston ja sitä myöten tekijän tiedon karttuessa kirjasta tuli julkaisu vuonna 2021 sata vuotta täyttäneen kommuunan tarina. Toki isovanhempien rooli kirjassa on edelleen keskeinen. Harri Vanhala on kerännyt vuosien aikana massiivisen aineiston mm. paikallisista venäläisistä arkistoista, sanoma- ja aikakauslehdistä sekä sukunsa valokuvista. Vanhala on myös vierailut nykyisessä kommuunassa suomalaisen utopia-tutkimuksen primus motorin Teuvo Peltoniemen kanssa vuonna 2018. Kaikesta saamastaan informaatiosta Harri Vanhala on ”kutonut” erinomaisesti etenevän teoksen kommuunasta ja sen suomalaisista ahertajista.

Vaikka Harri Vanhala ei ole alan tutkija perinteisessä mielessä, on hänen diplomi-insinööriin koulutuksestaan ollut ratkaisevasti apua kirjaa työstettäessä: lähteiden autenttisuus on tarkastettu ja dokumentoitu. Samoin valokuvat, tilastot, kirjeet ja haastattelut tukevat hyvin kirjan tekstiä. Kirja etenee tekijän ehdoilla ja ammattitaidolla. Teoksen on taittanut Siirtolaisuusinstituutin emeritus-tietopalvelupäällikkö Jouni Korkiasaari. Hän on saanut tyylikkäästi tekstin soljumaan ja kuvat elämään.

On usein sanottu, että siirtolaisuus on osa ihmisen utopiaa, haavemaailmaa. Kom-

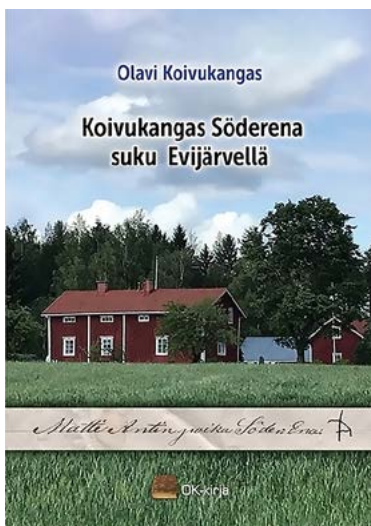
muuna Kylväjän rakentaminen oli itse asiassa utopiaa utopiassa: Neuvostoliitto lienee kaikkien aikojen suurin utopia-kokeilu, ja kommuuna Kylväjä oli sen sisällä pienempi unelmayhteisö. Molemmat unelmat sortuivat, kuten utopiayhteisöille usein käy. Mutta ihmisen työ ja ihmisarvo säilyvät, eli kuten Harri Vanhala kirjassaan toteaa: ”Nämä ihmiset eivät vaatineet etuja ja oikeuksia. He olivat valmiita uhrauksiin utopiansa vuoksi”. Onneksi Clas ja Laina palasivat Suomeen, eivätkä hävinneet sosialismin suuressa myllyryksessä. Ilman paluuta olisi Harri Vanhala ja kirja jääneet syntymättä.

Siirtolaisuusinstituutti on tehnyt todellisen kulttuuriteon ottamalla Harri Vanhalan teoksen julkaisuohjelmaansa. Toivottavasti tässä esitellyt kirjat innostavat tutkijoita ja asiasta kiinnostuneita paneutumaan jatkosakin suomalaisten siirtolaisten käännteisiin. Kahden miljoonan ulkosuomalaisen tarinoista ja tapahtumista on vasta raapaistu pintaa.

Sanastoa

Mainari > miner: kaivostyöntekijä
Lumberjäkki, lumperijäkki > lumberjack: metsuri, jätkä, metsätyömies
Drilli > drill: kaivospora
Pätsäri > bachelor: poikamies
Kääsätä (joskus käytetään termiä 'keesata') > cash: muuttaa tai vaihtaa rahaksi
Lähde: Virtaranta, Pertti (1991). *Amerikansuomen sanakirja*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.

Ismo Söderling, dosentti, tietokirjailija

Koivukangas, Olavi (2021). *Koivukangas Söderena suku Evijärvellä*. ADverts Printing House, Riika: OK-kirja. 188 s.

Sukukirja arvostuksen osoituksena – on hyvä hahmottaa oma paikkansa elämän jatkumolla

Mikäpä sen tyylikkäämpi teko suvun päämieheltä kuin julkaista sukukirja oman merkkipäivänsä tuntumissa! Sen on tehnyt professori Olavi Koivukangas, joka hiljattain täytti 80 vuotta. Koivukangas tunnetaan eritoten ulkosuomalaisten ystävänä ja puolestapuhujana, myös kaksi kertaa siirtolaisuudesta väitelleenä ja Siirtolaisuusinstituutin alulle saattajana sekä kyseisen laitoksen pitkäaikaisena johtajana.

Kirjansa Koivukangas Söderena suku Evijärvellä hän on omistanut tuleville sukupolville, jotta nämä tietäisivät, mistä ovat lähtöisin ja osaivat sijoittaa itsensä historiaketjuun. Kun yhden suvun tarina on kytketty kotimaan vaiheisiin, kaukupohja lukijakunnassa laajenee. Kyse on lopultakin isossa kuvassa meistä kaikista. Näin on siitäkin huolimatta, että harva muu suku Suomessa on asunut samalla paikalla tuhat vuotta.

Kaikki alkoi siitä, kun kaksi lappalaisia verottanutta pirkkalaista jäi asumaan kalaisan Inanlahden rannalle. Enaperä on Järvisuudun vanhimpia kyliä, ja siellä asuivat Söderenan ja Norrenan suvut. Vuonna 1834 Matti Antinpoika Söderena siirsi ison pohjalaistalon Koivukankaalle. Häjyt olivat silloin "muodissa", puukkojunkkareista oli lähihavaintoja, ja yksi ja toinen paikallinen oli välillä visiitillä Vaasan linnassa. Isontalon Antin, kenties kuuluisimman Härmän häjyn isoäiti oli Söderenan sukua, ja Iso-Antti kävi jokusen kerran Koivukankaallakin tapaamassa serkkujaan. Isoäitiä sanottiin Inan isojalaksi, kun taas Norrenan suvun komeus ilmeni isossa neässä.

"Minulla on geeniperintönä häjyn luonne", tunnustaa myös kirjan kirjoittaja Olavi Koivukangas, talon 15. tunnettu isäntä alkaen Kustaa Vaasan maakirjoista v. 1546. Ei tarvitse omata kovinkaan tarkkaa korvaa, kun äänestä erottaa hivenen ylpeyttä. Tulisuus ei kuitenkaan näy tappelunhaluna, vaan kuten asianomainen sen ilmaisee, on pitänyt tyytyä moukarinheittoon.

Nykyisen Järvisuudun väestö muodostuu länsirannikon varhaisista suomalaisista, ruotsalaisista ja viimeisinä Savosta 1500-luvulta lähtien tulleista kaskenpolttajista. Savolaisten ekspansio ulottui Keski-Pohjanmaalle ja myös Ruotsiin Värmlannin suomalaismetsiin ja jatkui sieltä edelleen Uusi-Ruotsi-siirtokuntaan Delawarejoen laaksoon Pohjois-Amerikkaan vuodesta 1638 lähtien. Enaperä oli osa Pedersöreä, ja Suomen kansan historia, nälänhädät ja sota-ajat liittyvät tietysti koko asujamiston vaiheisiin. Kuljetaan kautta talonpoikaiskapinan, nuijasodan ja suurten nälkävuosien. Isonvihan pahimpina vuosina 1700-luvulla venäläiset olivat painajaisena Järvisuudulla. Teosta varten on tehty myös empiiristä tutkimusta mm. piilopirttien ja pakosaunojen etsimiseksi. Etelä-Pohjanmaalta kun oli viety lapsiakin vangiksi Venäjälle.

Vaikka laivoja alettiin rakentaa raudasta, ja aiemmin hyvin menestynyt tervakauppa siitä johtuen hiipui 1800-luvulla Pohjanmaalla, teitten rakentaminen, kievarilaitoksen perustaminen ja tukkikauppojen yleistyminen elvyttivät taloutta.

Että osaakin välillä kiehahtaa

Ensimmäinen Koivu-Matti oli pahapäinen ja viinaan menevä mies, ja vaikkeivät ne ihan parhaita luonteenpiirteitä olleetkaan, niin kyllä ne terää tekevät tarinoissa. Paimenpojat pakenivat peloissaan uuninpankalle ja vaimoväki kauhisteli kerrankin, kun Matti omiaan puolusti. Tupaan tunkeutuneiden rähinöitsijöiden jouduttua häviölle, isäntä vei kirveen naulakkoon ja sanoi: "Niin totta, kun minä oon Koivu-Matti, niin meidän selkiä ei silitellä! 1860-luvulla sukunimi Söderena sai väistyä Koivukankaan tieltä - ensimmäisten talojen joukossa menttiin uuteen käytäntöön. Sukukirjan laatijan isoisästä Matista tuli isäntä 1901. Tällöin oli jo käytössä syytinki, oman aikansa eläkejärjestelmä, joka turvasi väistyvän isännän, "syytinkituhvan", asumisoikeuden tilalla ja sisälsi muitakin ehtoja. Matti oli armoton työmies, teki ympäriryöreyttä päiviä ja nosti yksinään niin ison kiven, että siinä kahdellekin olisi ollut tekemistä.

Koivukangas oli vauras talo, ja tässä myös torppareita ja väkitupalaisia käsittävässä yhteisössä oli lukuisia persoonallisuuksia, niin kuin Enaperän voimamies Muta-Tuomas sekä Koivu-Samuli, joka oli yleensä asioista eri mieltä kuin muut, nuukuudessaan vitsien sankariksi yltävä ja varsinkin lasten mielestä haka kertomaan kummitusjuttuja.

Myös monet suvun naiset ovat kuvauksen kohteena. Maria Koivukankaan, "Matin Marian" muistaneet ovat puhuneet hänestä vain hyvää, hän oli alinomaa valmis auttamaan apua tarvitsevia ja antoi ruokaa köyhille. Einari Koivukangas, Olavin isä, on kertonut äitinsä olleen toimelias ja vieraanvarainen ja aina vastassa taloon tulijoita valkoinen esiliina edessään. Kun Maria kuoli 1944, kaikki rintamalla olleet neljä poikaa pääsivät hautajaisiin. Sota-ajat kansalaissodasta talvi- ja jatkosotaan ovat saaneet kirjassa omat lukunsa. Lähteenä on käytetty mm. Evijärven sotaveteraanien julkaisua. Poikien palattua sodasta ja Matti-isän voimien vähetessä tehtiin Koivukankaan perinnönjako. Pitkää tikkua vetämällä ratkaistiin, kuka saisi minkäkin rakennuksen. Einari veti vanhaan kotitaloon viittaavan pisimmän tikun.

Koivukankaalta sotaan

Koivukankaan Einari suoritti asevelvollisuutensa Lappeenrannassa, pääsi siviiliin keväällä 1939 ollakseen varsin pian, taivaalle nousseiden sodan pilvien takia, taas tositoimissa. Seinäjoella Evijärven miehet määrättiin Lappajärven pioneerikomppaniaan, sitten junalla Kirvun asemalle, josta marssittiin valtakunnan rajalle. Yksi sotareissu päättyi

aikanaan, mutta tuli toinen. Einarin ryhmästä kolme koki sankarikuoleman, eikä ehjin nahoin selvinnyt monikaan, ruhjevamman sai myös Koivukankaan poika polveensa.

Paluu sotakentiltä tapahtui keskellä yötä marraskuussa 1944. Nuorikko Vieno ja pikkupojat Olavi ja Aulis olivat nukkumassa, kun perheenpää kotiutui, ja oikea perhe-elämä saattoi vihdoinkin alkaa. Perinnönjaon jälkeen tilojen elinkelpoisuus oli kovilla, mutta puunajosta ja metsähakkuista tuli tarvittavia lisäansioita. Varsinaisen elämäntyönsä Einari teki Osuuskunta Metsäliiton palveluksessa, minkä lisäksi hänellä oli kunnallisia ja muita luottamustoimia. Hänestä tuli yksi suvun merkkihenkilöistä myös taiteellisuutensa takia, hän oli sekä kuvataiteilija että kirjailija. Vieno-äidin suku oli Halsualta, ja näiden lähtökohtien merkitystä kirja niin ikään valaisee pesäpalloseura Halsuan Toivon pelaajasankareita myöten. Vieno oli Koivukankaan neljäs miniä. Hänen sanottiin pitäneen kaikkia ihmisiä samanarvoisena ja perineen "halsualaisten kuihailun, jolla hän hauskuutti ihmisiä ympärillään". Lapsilleen hän oli hyvin rakas.

Siirtolaisuus ja siitä väitteleminen

Työnteko ja tilallisen elämän velvoitukset, huolenpito maitten ja mantujen kunnosta, karjasta ja rakennuksista ovat olleet kantavia arvoja Koivukankaan sukutilalla. Tämän oppi jo varhain nykyinenkin isäntä, jonka vanhimpana poikana odotettiin myös ohjaavan nuorempia veljiään maa- ja metsätöissä. Olavi kertoo, miten hänet kansakoulun ekaluokkalaisena otettiin heti syksyllä pois päiväksi koulusta luomaan ruumenia puimakoneen alta. Pahaksi onneksi puimakoneen määmoottorin vetohihna pyöräytti pojan vasemman käden ympäri, niin että luu meni poikki. Tämä tapahtuma on yksi niitä teoksessa kuvattuja miinusmerkkisiä muistoja, joita koivukankaalaisten niin kuin muittenkin sukujen vaiheissa on ollut väistämättä.

Olavin opinnot sujuivat hyvin alusta alkaen kaikilla tasoilla. Hän oli aikanaan myös Pohjalaisen osakunnan inspehtorina. Että

hän sitten päätyi Australiaan väitöskirjan tekoon, siinä on varmaan jotain tekemistä ns. etiäisillä. Siirtolaisuushan oli tuttu ilmiö Pohjanmaalla. Matti Koivukankaan sisko Anna oli siirtolaisena Amerikassa kolme kertaa, mutta palasi lopuksi kotiseudulle mukanaan mm. New Yorkista 1904 ostettu iso kuva- raamattu. Amerikan arkkukin oli tehnyt useita matkoja. Ja Koivukankaan Vesalanmäelle v. 1921 muuttaneesta sukuhaarasta löytyy useita Amerikkaan menneitä. Ison meren yli lähdettiin myös Koivukankaan torpista.

Keväällä 1972 valmistui ensimmäinen suomalaisen tekemä väitöskirja Australiassa, ja moni Canberran siirtolainen pyyhki varmaan vesiä silmänurkastaan, kun professori Charles Price lausui vastaanotolla Suomen Suurlähetystössä: "Olavi, olet ollut kunniaksi kotimaallesi". Se oli kuitenkin vasta alkua miehen menestykselle. Kaikki tuntui menevän kuin itsestään. Keväällä 1974 perustettiin Turun yliopistossa Siirtolaisuusinstituut-tisäätiö. Mukana olivat Suomen yliopistot, kolme ministeriötä sekä siirtolaisuudesta kiinnostuneita yhteisöjä, kuten Väestöliitto ja Suomi-Seura, kaikkiaan 23 organisaatiota. Siirtolaisrekisterin tiedostossa on yli miljoona siirtolaistamme.

Australian siirtolaisuudesta syntyi sitten Koivukankaan toinenkin väitöskirja, työn ohessa. Ja vielä pitkän työpäivän instituut-tissa päätyttyä tarmonpesä on julkaissut useita siirtolaiskirjoja. Hän on ollut tiukasti mukana myös Siirtolaisuusmuseon perustamisessa Seinäjoelle. Useita kunnianosoituksia on sadellut. Vaikka työ tutkijana on ollut jatkuvaa matkustelua, kotisatama on aina ollut Evijärvellä. Siitä on pidetty kiinni koko perheen voimin. Vaimo Pirjo on antanut vahvan panoksensa, samoin tyttäret Siru Pesälä ja Sao Paulossa asuva Sari Koivukangas. Eikä seuraavasta polvestakaan intoa puutu. Nuorella Sara Pesälällä tulee olemaan omalla vahtivuorollaan iso vastuu. Mutta onhan aar- rekin ainut laatuaan.

Kaarina Naski, toimittaja, FM